

ביסוד דין מצוה הבאה בעבירה

א. תלמוד בבלי סוכה כט:

גמרא. קא פסיק ותני, לא שנא ביום טוב ראשון ולא שנא ביום טוב שני. בשלמא יבש - הדר בעינן, וליכא. אלא גזול, בשלמא יום טוב ראשון - דכתיב לכם - משלכם, אלא ביום טוב שני אמאי לא? אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה. שנאמר והבאתם גזול ואת הפסח ואת החולה וכו' אתמר נמי, אמר רבי אמי: יבש פסול מפני שאין הדר, גזול פסול משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה. ופליגא דרבי יצחק. דאמר רבי יצחק בר נחמני אמר שמואל: לא שנו אלא ביום טוב ראשון, אבל ביום טוב שני, מתוך שיוצא בשאול - יוצא נמי בגזול.

ב. תוספות שם

מתוך שיוצא בשאול יוצא בגזול - הכא דווקא שהוא מדרבנן לא חייש אמצוה הבאה בעבירה.

ג. תלמוד בבלי סוכה מא.

משנה. בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה, ובמדינה יום אחד. משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה, זכר למקדש. ושיהא יום הנף כולו אסור.

ד. ר"ן (על הרי"ף) סוכה יג:

אבל הרמב"ן ז"ל תירץ דודאי תנא בכולי פרקין קא פסיק ותני ל"ש ביום טוב ראשון ל"ש ביום טוב שני מיהו יו"ט שני דשמעתין לא דמי ליו"ט שני דאיתמר בשמעתא דאתרוג שנקבוהו עכברים משום דיו"ט שני דשמעתין דהכא היינו של תורה וכולה מתני' דפרקין בשל תורה איירי ולא עסקינן בשל דבריהם כלל עד מתני' דתנן [מא]. בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום א' הלכך כולו פסולין דמתניתין לא שנא ביו"ט א' לא שנא ביו"ט שני של תורה וכו'.

ה. תוספות סוכה כט:

בעינן הדר. ...לכך נראה דהיינו טעמא משום דיום ראשון דאורייתא בגבולין ושאר יומי דרבנן זכר למקדש כדאיתא בריש לולב וערבה (מד). הלכך בעיקר הלקיחה כגון ד' מינין ולקיחה לכל אחד תקון בשאר יומי כעין דאורייתא וכן בהדר משום הדור מצוה אבל בחסר ובשאול לא תקון ובגזול פלוגתא דשמעתין דרבי יוחנן סבר דתקון משום מצוה הבאה בעבירה ושמואל סבר דלא תקון דמתוך שיוצא בשאול יוצא נמי בגזול.

ו. תוספות סוכה ט.

ההוא מיבעי ליה למעוטי גזולה - תימה תיפוק ליה משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה דמהאי טעמא פסלינן אתרוג הגזול ביום טוב שני לקמן בריש לולב הגזול (ד' כט): ובההיא שמעתא גופא קשיא דקאמר בשלמא ב"ט ראשון בעינן לכם משלכם אלא ב"ט שני אמאי ומשני משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה והשתא אם כן ל"ל לכם משלכם ומיהו התם איכא לשנויי דאיצטריך למעוטי שאול אבל גבי סוכה ליכא לשנויי הכי לרבנן דאמרי לקמן פרק הישן (ד' כז): דאדם יוצא ידי חובתו בסוכה של חבירו ונפקא להו מדכתיב כל האזרח בישראל ישבו בסוכות מלמד שכל ישראל ראויין לישב בסוכה א' וי"ל דטעמא דמצוה הבאה בעבירה לאו דאו' אלא מדרבנן.

ז. תלמוד בבלי פסחים לה:

תנו רבנן: יכול יוצא אדם ידי חובתו בטבל שלא נתקן. - כל טבל נמי, הא לא נתקן! - אלא: בטבל שלא נתקן כל צרכו, שנטלה ממנו תרומה גדולה ולא נטלה ממנו תרומת מעשר, [מעשר] ראשון ולא מעשר שני, ואפילו מעשר עני, מניין? תלמוד לומר לא תאכל עליו חמץ - מי שאיסורו משום בל תאכל עליו חמץ, יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל חמץ, אלא משום בל תאכל טבל.

ח. תוספות סוכה ל.

משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה - והדתניא לקמן פ' לולב וערבה (ד' מג). לכם משלכם להוציא את השאול ואת הגזול משום שאול איצטריכא דבלאו לכם נפקא לן גזול משום מצוה הבאה בעבירה דאע"ג דקרא גבי קרבן כתיב הוא הדין בכל מצות דהוי דאורייתא כדמוכח בריש הגזול קמא (ב"ק ד' צד). גבי הרי שגזול סאה של חיטין וטחנה ואפאה והפריש ממנה חלה דאין זה מברך אלא מנאץ וכו' ומיהו תימה בפרק כל שעה (פסחים ד' לה): דתניא אין יוצא ידי מצה בטבל ודריש ליה מקרא תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה דקא אכיל איסורא ונפיק ידי מצה.

ט. רמב"ם הלכות ברכות פרק א הלכה יט

כל האוכל דבר האסור בין בזדון בין בשגגה אינו מברך עליו לא בתחלה ולא בסוף, כיצד הרי שאכל טבל של דבריהם או שאכל מעשר ראשון שלא נטלו תרומותיו או מעשר שני והקדש שלא נפדו כהלכתן אינו מברך, ואין צריך לומר אם אכל נבלות וטרפות או שתה יין נסך וכיוצא בו.

השגת הראב"ד

כל האוכל דבר האסור כו' עד לא בתחלה ולא בסוף עד סוף הפרק. כתב הראב"ד ז"ל א"א טעה בזה טעות גדולה שלא אמרו שאין מברכין אלא שאין מזמנין עליהם לומר שאין להם חשיבות קביעות הואיל ואוכלין דבר האסור והוא כעין אכילת פירות שאין להם קבע לזימון אבל ברכה תחלה וסוף למה לא יברכו הואיל ונהנו עכ"ל.

י. רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ו הלכה ז

אין אדם יוצא ידי חובתו באכילת מצה שהיא אסורה לו כגון שאכלה טבל או מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו או שגזלה, זה הכלל כל שמברכין עליו ברכת המזון יוצא בה ידי חובתו וכל שאין מברכין עליו ברכת המזון אין יוצא בה ידי חובתו.

יא. כסף משנה ברכות פרק א הלכה יט

כתב הראב"ד טעה בזה טעות גדולה וכו' למה לא יברכו הואיל ונהנו עכ"ל. טעמו מדתנן (ברכות מ"ה) שלשה שאכלו כאחד חייבין לזמן אכל טבל ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שלא נפדו אין מזמנים עליהם ומשמע ליה ז"ל דלא אמרו אלא שאין מזמנין עליהם אבל ברוכי מברכי. וכתב הרא"ש שנראה לו כדברי הראב"ד ז"ל מדתניא בפ"ק דסנהדרין (דף ו'): ובפרק הגזול (ב"ק צ"ד) ראב"י אומר הרי שגזל סאה חטיטין טחנה לשה ואפאה והפריש ממנה חלה כיצד מברך אין זה מברך אלא מנאץ ועל זה נאמר ובוצע ברך נאץ ה' אלמא שחייב לברך אלא שברכתו הוא ניאוף עכ"ל. ואיני יודע למה דחה דברי רבינו בכך דהא תניא בפרק כל שעה ובפ"ק דחלה ירושלמי תני מצה גזולה אסור לברך עליה א"ר אושעיא ע"ש ובוצע ברך נאץ ה' הדא דאמרה בתחלה אבל בסוף דמים הוא חייב לו ר"י אומר אין עבירה מצוה א"ר אילא אלה המצות אם עשייתן כמצותן הרי הם מצות ואם לאו אינן מצות.

יב. פני משה חלה א, ח

הדא דתימר בתחלה. קודם שקנאה ביאוש ושינוי אבל בסוף לאחר שקנאו מברך עליה דכי לא דמים הוא חייב לו כלומר שאין לו עליו אלא לשלם הדמים אבל המצה עצמה כבר קנאה והרי היא שלו: **ר' יונה אמר אין עבירה מצוה.** כל שבא ע"י עבירה אינה מצוה ואין לו לברך עליה ור' יוסי אומר אין מצוה עבירה דכל שהוא מקום מצוה אין העבירה מעכב מלברך עליה: **אמר ר' הילא אלה המצות.** כתיב לומר אם עשיתן כמצותן הן מצות ואם לאו אלא שבאו לידך ע"י עבירה אינן מצות וכרבי יונה הוא דס"ל שאין מברכין על מצוה הבאה בעבירה:

יג. תלמוד בבלי ברכות מז.

אכל דמאי וכו'. הא לא חזי ליה! - כיון דאי בעי - מפקר להו לנכסיה והוי עני, וחזי ליה, דתנן: מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי. ואמר רב הונא: תנא, בית שמאי אומרים: אין מאכילין את העניים ואת האכסניא דמאי.

יד. רש"י שם

הא לא חזי ליה - והויא לה ברכת זמון הבאה בעבירה, וכתוב (תהלים י') בוצע ברך נאץ ה', ואמר מר (בבבא קמא צ"ד א) הרי שגזל סאה של חטים וטחנה ואפאה וברך עליה - אין זה מברך אלא מנאץ.

טו. רמב"ם הלכות מכירה פרק טז הלכה יד

המוכר בשר לחבירו ונמצא בשר בכור, פירות ונמצאו טבלים, יין ונמצא יין נסך, מה שאכל אכל ויחזיר לו את הדמים, וכן כל המוכר דבר שאסור לאכלו מן התורה כך הוא דינו, בין שהיה איסורו בכרת בין שהיה איסורו בלאו בלבד, אבל המוכר דבר לחבירו שאיסורו אכילתו מדברי סופרים, אם היו הפירות קיימין מחזיר את הפירות ונוטל את דמיו, ואם אכלן אכל ואין המוכר מחזיר לו כלום, וכל איסורי הנייה בין מדברי תורה בין מדבריהם מחזיר את הדמים ואין בהן דין מכירה כלל.

טז. רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק א הלכה ב

הבא על ערוה מן העריות כמתעסק אף ע"פ שאין כוונתו לכך חייב, וכן בחייבי לאוין ובשניות, אבל הבא על ערוה מן העריות והיא מתה פטור מכלום, ואין צריך לומר בחייבי לאוין שהוא פטור וכו'.

יז. תלמוד בבלי יבמות לה:

הכונס את יבמתו, ונמצאת מעוברת וילדה, בזמן שהולד של קיימא - יוציא, וחייבין בקרבן, ואם אין ולד של קיימא - יקיים.

יח. תוספות שם

ונמצאת מעוברת - בחולץ תוך ג' חדשים איירי דומיא דסיפא דהכונס יבמתו דאיירי תוך ג' דאי לאחר ג' אמאי חייב קרבן כיון דרוב נשים עוברין ניכר לשליש וזו הואיל ולא הוכר עוברת מאי הוה ליה למיעבד וכה"ג אמרינן בשבועות (דף יח. ושם) פרט לאנוס גבי שלא בשעת וסתה.

יט. רמב"ם הלכות שגגות פרק ה הלכה ו

הבא על אשתו שלא בשעת וסתה וראתה דם בשעת התשמיש, הרי אלו פטורין מקרבן חטאת מפני שזה כאנוס הוא ולא שוגג, שהשוגג היה לו לבדוק ולדקדק ואילו בדק יפה יפה ודקדק בשאלות לא היה בא לידי שגגה ולפי שלא טרח בדרישה ובחקירה ואחר כך יעשה צריך כפרה, אבל זה מה לו לעשות הרי טהורה היתה ושלא בשעת וסתה בעל אין זה אלא אנוס וכו'.

כ. שולחן ערוך אבן העזר א, ו

נולדו לו זכר ונקבה, ומתו והניחו בנים, הרי זה קיים מצות פריה ורביה. בד"א, כשהיו בני הבנים זכר ונקבה, והיו באים מזכר ונקבה, אף על פי שהזכר בן בתו והנקבה בת בנו, הואיל ומשני בניו הם באים הרי קיים מצות פריה ורביה. אבל אם היו לו בן ובת, ומתו, והניח אחד מהם זכר ונקבה, עדיין לא קיים מצוה זו. הגה: היה הכן מוזר או חרש, שוטה וקטן, קיים המצוה. (כ"י נז"ס הרש"א).

כא. חדושי הרשב"א יבמות כב:

גרסינן בירושלמי בנו הוא לכל דבר אפי' לפריה ורביה ולשניה, לומר שאע"פ שנולד בעבירה גזרו ביה שניות וקיים ביה גמי מצות פריה ורביה.

כב. תלמוד בבלי נדה סא:

ת"ר: בגד שאבד בו כלאים - הרי זה לא ימכרנו לעובד כוכבים, ולא יעשנו מרדעת לחמור. אבל עושה ממנו תכריכין למת. אמר רב יוסף: זאת אומרת - מצות בטלות לעתיד לבא. א"ל אביי ואי תימא רב דימי: והא א"ר מני א"ר ינאי לא שנו - אלא לספדו, אבל לקוברו - אסור! א"ל: לאו איתמר עלה, א"ר יוחנן אפילו לקוברו? ור' יוחנן לטעמיה, דא"ר יוחנן: מאי דכתיב במתים חפשי, כיון שמת אדם - נעשה חפשי מן המצות.

כג. שולחן ערוך אורח חיים קצו, ב

אם אכל דבר איסור במקום סכנה, מברכים עליו. (וע' לקמן סי' ר"ד).

כד. רמב"ם הלכות גזלה ואבדה פרק ג הלכה טו

השואל שלא מדעת הבעלים הרי זה גזול, היה כלי ביד בנו של בעל הבית או ביד עבדו ולקחו אחד מהן ונשתמש בו הרי זה שואל שלא מדעת ונעשה ברשותו ונתחייב באונסיו עד שיחזירנו לבעלים, לפיכך אם החזירו לקטן שהיה בידו או לעבד ואבד מהן או נשבר חייב לשלם, וכן כל כיוצא בזה.

כל אלו שאמרנו שהם פסולין מפני מומין שביארנו, או מפני גזל וגניבה, ביום טוב הראשון בלבד; אבל בשאר ימים, הכל כשר. הגה: ויש פוסלין בגזול כל ז' ימים, והכי נהוג, אכל שאול יוצא בו (טור והמגיד כזס פוסקים); ומותר ליטול לולב של חבירו בלא דעת חבירו, כשאר ימים, דניחא ליה לאינש למיעבד מצוה בממונו, והוי כשאול (תה"ד סי' ק' ופסקיו סי' קנ"ט).

כו. רמב"ם הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ח הלכה ט

כל אלו שאמרנו שהם פסולין מפני מומין שבארנו או מפני גזל וגניבה ביום טוב ראשון בלבד אבל ביום טוב שני עם שאר הימים הכל כשר, והפסלנות שהיא משום ע"ז או מפני שאותו אתרוג אסור באכילה בין ביום טוב ראשון בין בשאר הימים פסול.

השגת הראב"ד

כל אלו שאמרנו שהם פסולין מפני מומים שבארנו או מפני גזל. א"א אין הכל מודים בגזול ויבש שאין פסולין משום הדר אלא גזול הו"ל מצוה הבאה בעבירה, יבש מפני שהוא כמת, בירושלמי (פ"ג ה"א).

כז. מגיד משנה שם

ויש מוסיפין לפסול עוד בשני גזול ויבש וכן כתוב בהשגות א"א אין הכל מודים כו'. ומצאתי בדברי הגאונים כדברי רבינו שהן מכשירין את כולן בשני חוץ מן האסורין באכילה וכבר הכריע הרמב"ן ז"ל היבש להכשיר אבל בגזול הודה לדברי ר"א ז"ל לפסלו משום מצוה הבאה בעבירה. ומחלוקת הוא בגמרא בריש הפרק (דף ל') ביום טוב ב' במקדש אף על פי שהוא מן התורה ויש פוסקים כדברי רבינו והגאונים ז"ל וכן ראיתי בעטור שהוא מכשיר אף הגזול בשני.

כח. רמב"ם הלכות איסורי מזבח פרק ה הלכה ט

אין מביאין מנחות ונסכים לא מן הטבל ולא מן החדש קודם לעומר ולא מן המדומע ואין צ"ל מערלה וכלאי הכרם מפני שהיא מצוה הבאה בעבירה שהקב"ה שונאה, ואם הביא לא נתקדשו להיותן ראויין לקרבן אבל נתקדשו להפסל ויהיו כקדשים שנפסלו.

כט. תלמוד ירושלמי שבת יג, ג

מתני' הקורע בחמתו ועל מתו כל המקלקלין פטורין והמקלקל על מנת לתקן שיעורו כמתקן: גמ' חברייא בעון קומי רבי יוסה לא כן אמר רבי יוחנן בשם ר' שמעון בן יוצדק מצה גזולה אינו יוצא בה ידי חובתו בפסח. אמר לון תמן גופה עבירה. ברם הכא הוא עבר עבירה. כך אני אומר הוציא מצה מרשות היחיד לרשות הרבים אינו יוצא בה ידי חובתו בפסח. תני מצה גזולה אסור לברך עליה. אמר רב הושעיה על שם [תהילים יג] ובוצע ברך נאץ ה'. אמר ר' יונה הדא דאת אמר בתחילה אבל בסוף לא דמים הוא חייב לו. רבי יונה אמר אין עבירה מצוה. רבי יוסה אמר אין מצוה עבירה. א"ר אילא [ויקרא כז לד] אלה המצות אם עשיתן כמצוותן הן מצות ואם לאו אינן מצות.

ל. פני משה שם

אמר לון. לא דמיה דתמן המצה גופה עבירה היא ובעבירה באה לו אבל הכא הוא שעבר עבירה שחילל שבת ואין הקריעה גופה עבירה שהרי אלולא שבת חייב הוא לקרוע וכי כך אני אומר הוציא מצה בשבת מרה"י לרשות הרבים ואינו יוצא בה ידי חובתו בפסח בתמי' הרי המצה גופה לאו עבירה היא אלא הוא שעבר להוציאה וכך הוא הקריעה בשבת ושאיני מצה גזולה דהיא גופה לעולם בעבירה היא.

לא. שולחן ערוך יורה דעה שמ

כה. הקורע בשבת על מתו, אף על פי שחלל שבת, יצא ידי קריעה כט. הקורע בחלוק גזול, לא יצא ידי קריעה.

לב. ש"ך שם

לא יצא כו'. דל"ד לקרע בשבת שגוף החלוק אינה עבירה אף על פי שהמעשה שעשה הוא עבירה אבל הכא גוף החלוק הוא עבירה:

לג. רמב"ם הלכות שופר וסוכה ולולב פרק א ה"ג

שופר של ע"ז אין תוקעין בו לכתחלה ואם תקע בו ד יצא, ושל עיר הנדחת אם תקע בו לא יצא, שופר הגזול שתקע בו יצא שאין המצוה אלא בשמיעת הקול אף על פי שלא נגע בו ולא הגביהו השומע (יצא) ואין בקול דין גזל, וכן שופר של עולה לא יתקע בו ואם תקע יצא שאין בקול דין מעילה, ואם תאמר והלא נהנה בשמיעת הקול מצות לא ליהנות ניתנו, לפיכך המודר הנייה משופר מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה.

לד. תלמוד בבלי סוכה לא.

תנו רבנן: סוכה גזולה, והמסכך ברשות הרבים. רבי אליעזר פוסל, וחכמים מכשירין. אמר רב נחמן: מחלוקת בשתוקף את חבירו והוציאו מסוכתו. ורבי אליעזר לטעמיה, דאמר: אין אדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו. אי קרקע נגזלת - סוכה גזולה היא, ואי נמי קרקע אינה נגזלת - סוכה שאולה היא. ורבנן לטעמייהו, דאמר: אדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו. וקרקע אינה נגזלת, וסוכה שאולה היא. אבל גזל עצים וסיכך בהן - דברי הכל אין לו אלא דמי עצים.

לה. רמב"ם הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ה הלכה כה

סוכה שאולה כשרה וכן הגזולה כשרה, כיצד אם תקף על חברו והוציאו מסוכתו וגזלה וישב בה יצא שאין הקרקע נגזלת, ואם גזל עצים ועשה מהן סוכה יצא, תקנת חכמים היא שאין לבעל העצים אלא דמי עצים בלבד, ואפילו גזל נסרים והניחן ולא חברן ולא שינה בהן כלום יצא, העושה סוכתו ברשות הרבים הרי זו כשרה.

לו. רמב"ם הלכות גניבה פרק ז הלכה יא

המסיג גבול רעהו והכניס מתחום חבירו בתוך תחום שלו אפילו מלוא אצבע, אם בחזקה עשה הרי זה גולן ואם הסיג בסתר הרי זה גנב, ואם בארץ ישראל הסיג הגבול הרי זה עובר בשני לאוין בלאו של גניבה או של גזילה ובלאו של לא תסיג גבול רעך, ואין חייבין בלאו זה אלא בארץ ישראל שנ' (דברים י"ט) בנחלתך אשר תנחל.

לז. תוספות סוכה ל.

וא"ת לקמן (ד' לא): דפסלינן לולב של אשרה ושל עיר הנדחת משום דמיכתת שיעוריה תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה ותו אמאי שרינן דלאו אשרה דמשה וי"ל דלא דמי לגזל דמחמת עבירת הגזל באה המצוה שיוצא בו אבל הני אטו מחמת עבירה שנעשית בו מי נפיק ביה.